

G. Furulyás Katalin – Hunyadi Zsuzsa – Péterfi Ferenc

KÍSÉRLETEK A KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL ERŐSÍTÉSÉRE TARDOSON

Megkeresés

2006-ban egy energikus, ambiciózus és „világlátott” fiatalembert választott a Komárom megyei Tardos község polgármesterének. A faluban született és nevelkedett Csabán Béla, aki sok éves – jórészt karitatív szervezeteknél töltött – külföldi „kalandozások” után hazatért; változásokat, friss lendületet és új típusú önkormányzati munkát ígért a falubeli választóinak.

A tardosi polgármestert Borbáth Erika főigazgató ajánlotta figyelmünkbe azzal, hogy ott érdeklődnie a közösségi rádiózás lehetősége iránt. A Községfejlesztési Osztálynak jelentős gyakorlata van ezen a területen, így Kovács Edittel a helyi rádiózás kapcsán látogattuk meg 2006 decemberében Csabán Bélát Tardoson. Igyekeztünk megismerni alaposabban „a hely szellemét” – azaz a tardosi körülményeket, megkerestünk néhány helyi embert, intézményt, s közben igyekeztünk a közösségfejlesztői munkáról számukra benyomásokat

nyújtani. Az intézetben egy kisebb konferencián éppen a települési tervezés közösségi megoldásait mutattuk be, amelyre eljöttek néhányan a faluból. Kedvet kaptak valami szélesebb együttműködésre – ebben látták a közösségfejlesztés ottani esélyeit –, így azt javasolták, próbáljunk meg közösen elindítani egy közösségi bevonási folyamatot a falu középtávú terveinek az elkészítéséhez. Az volt Tardos szándéka, hogy induljon el a község Településfejlesztési Konceptiójának megújítása.

A faluról

Az első egyeztetések, megbeszélés után megtudtuk: Tardos község Komárom-Esztergom megyében, a Gorba hegy alatt fekszik, 1600 lélek lakja, többségük szlovák nemzetiségű. Tata, Tatabánya, Látatlan, Süttő, Esztergom közelsége meghatározó hatással van a település életére. Bár munkahely szinte alig van a településen, azért útra kell kelni, az intézményhálózata – bár állapotában igen vál-

tozó fizikai minőségű, de – teljes: az iskola nyolc osztállyal működik, az óvoda, a művelődési ház nagyteremmel, klubszobával, internet elérhetőséggel felszerelt könyvtárral várja az érdeklődőket, akik meg is érkeznek minden nap. Nincs nap, hogy ne próbálna a kórus, a néptáncosok, a színjátások. Sportkör, szépen gondozott focipálya, új játszótér van a falu szélén. Működik az önkormányzati testület, a Hivatal épülete szép. Orvos és gyógyszerár is elérhető a településen. A porták jelentős része gondozott, a közterek is ápoltak. A helytörténeti kiadványok sora jelzi, hogy a község életének dokumentálása közös, belső igény.

A falu közepén álló katolikus templomot orsó alakban veszik körül, szinte körülölelve Tardos legregebbi házai, a többnyire már csak idősök által lakott közös udvaros házak. A házakat egymás mögé építve egy közös bejárattal, úttal ellátva próbálták spórolni az építetők a házhelyekkel. (A föld termőértéke soha nem volt nagy, soha nem tartott el mindenkit a művelése; ami volt, az is kevésnek bizonyult, így minden talpalatnyi területtel igyekeztek optimálisan gazdálkodni.) A közös udvaros házakban született a mai tardosiak derékhada, szinte mindenki itt gyerekeskedett, aztán a falu új parcellázású utcáiban építettek családi házakat a hetvenes évek második felében, a nyolcvanas évek elején.

A falu közepén, a legszembetűnőbb helyen állnak ezek a régi házak. Némelyikük már néptelen, félig romos, van köztük önkormányzati tulajdonú, mint ahogy magánkézben lévő is.

Ha nem volt örökös, vagy nem akart Tardoson maradni, vagy nem volt szüksége már az ősi házra, eladták. Többnyire Tatárol, Tatabányáról kiköltöző rossz helyzetű családok vették meg ezeket, alacsony áron.

Az új polgármester már a kampánya alatt számba vette, hogy ipart nem tud a település magához vonzani, mint ahogy nem is lenne szerencsés a falu legnagyobb értékét, a zöld környezetet ezzel terhelni. A turizmus mint fejlesztési irány szintén szép tervnek tűnt, de hamar bebizonyosodott, a belföldi turizmushoz szükséges lenne legalább egy egész évben működő étterem (ez azóta megvalósult), valamint néhány, a kulcsos vendégház színvonalát meghaladó szálláshely.

Előzetes megegyezés

2007-ben együttműködési tervet fogalmaztunk meg – előbb egy féléves feltáró munkára, majd a helyiek külön kérésére egy huzamosabb közös fejlesztőmunkára. Éppen ezekben a hónapokban alakult át intézeti szervezetünk Kutatási és Fejlesztési

Főosztálya, s innentől hívtuk meg, s kapcsolódott be intenzíven a korábbi Kutatási Osztály részéről Furulyás Katalin és Hunyadi Zsuzsa a munkába.

Fő célkitűzésünk az volt, hogy a község településfejlesztési koncepcióját előkészítsük, illetve ehhez a legtöbb anyagot összegyűjtsük, s a helyiek bevonásával javaslatokat tehesünk.

A munka során igyekeztünk a községből minél több emberhez eljutni, minél több embert megnyerni annak, hogy vegyen részt egy közös tervező munkában.

A tardosiak nyitottnak mutatkoztak erre, bár a munka egyik alapvető tapasztalata, mennyire nem jellemző a gyakorlatban, hogy az emberek véleményére kíváncsiak, s hogy milyen nehéz megfelelő segítséget adni abban a helyzetben, amikor mindenki véleménye és felelőssége számít, elengedhetlen a közös irányok, célok, feladatok megfogalmazásánál.

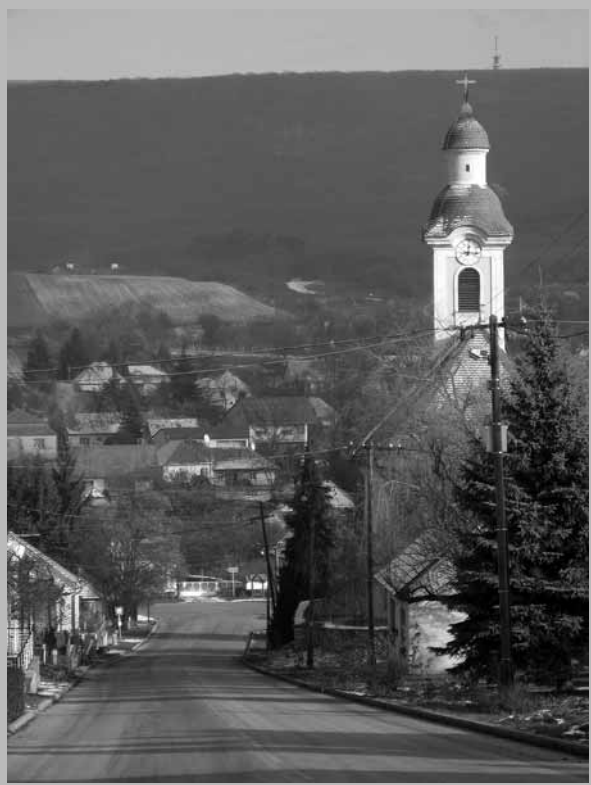
A munkacsoport nem akarta és persze nem is tudta volna a megoldások biztos tárházát, a bölcsök követ szállítani a faluba. Ott szinte minden tudás rendelkezésre állt, mi csupán egy tükröt vitünk, amiben a faluról élő képet meg lehetett vizsgálni, s alkalmat adtunk az érvek megfogalmazására, a párbeszéd kialakítására. E folyamat során legfeljebb arra vállalkozhattunk, hogy csoportosítsuk az adatokat, a véleményeket, a faluról szóló elképzeléseket, a jövő lehetséges útjait.

A közösségi tervezésről

Az Intézet munkacsoportja – Hunyadi Zsuzsa, Kovács Edit, G. Furulyás Katalin, Tarnai Mária, Péterfi Ferenc vezetésével és a tardosiak egyre bővülő körével – 2007-ben kezdte a közös terepmunkát. A munkacsoport közösségfejlesztőkből, szociológusokból áll, így a munkaformák, módszerek értelmezése önmagában is érdekes feladatot jelentett.

A község vezetése többnyire felismerte a közösségi tervezés ma még sajnos nem magától értetődő előnyeit: az összegyűjtött információ a község kezében marad, a terv nem kívülről ráerőltetve, hanem az érintettek fejében jön létre, az emberek kapcsolatba kerülnek egymással, s az együttgondolkodás során kialakítják többségi vagy közös, konszenzuson alapuló álláspontjukat.

A közösségi tervezéshez szükség van felkészülésre a döntéshozók, a szakértők, a civilek részéről is. A közös tervezés esetén azonban talán a legnehezebben megtanulható elem a hatalommegosztás: a vezetés és az együttműködés belülről fakadó igénye, az aktivitás, valamint a közös felelősség vállalása a másik oldal részéről.

A lakosság megszólítása

A munka első lépéseként a helyzetelemzés elkészítéséhez gyűjtöttünk információkat egy-egy településrész kulcsszereplőitől. Megpróbáltuk őket a beszélgetések, az interjúk révén is aktivizálni. A véleményformálók, a települési vezetők körén túl a civil szereplőket is megszólítottuk, közülük újabb és újabb címeket, neveket kaptunk, kiket kellene mindenképpen megkeresnünk. Az ELTE művelődésszervező szakos hallgatói segítettek munkánkat, három napon keresztül interjúztak a faluban.

Ebben a munkafázisban a falu büszkeségeit, erősségeit, jó adottságait, valamint a gyengeségeket, a javítandó hiányosságokat, a falu legfőbb problémáit gyűjtöttük össze.

Az interjúk főbb témakörei a következők voltak:

- Mire büszke, miért nagyon jó tardosinak lenni?
- Milyen értékeket tart fontosnak a település életében? Mi az, ami nagyon jó itt?
- Mi az, amit nem tart jónak, ami rossz?
- Milyen változtatást tartana jónak? Milyen terveket kell mindenképpen szem előtt tartani?
- Miben venne saját maga részt?

Az interjúalanyok kiválasztásának szempontjai:

- A véleményformálók, aktívak, „látható emberek” kérdése;
- Hólabda módszer, akiket ők ajánlottak;
- A falun belüli területi „kiegyenlítettség”;
- A hallgatók – véletlen kiválasztással, spontán interjúkkal lazították az „elsődleges mintát”.

Az interjúzás legelemibb élményei:

- Zavar, tanácstalanság, ünnep, vívódás, igény arra, hogy legyen folytatása a közös munkának;
- Az interjúalanyok megjelenése a közösségi megbeszéléseken, kialakuló/felelevenített aktivitások, a „számítanak ránk” érzése;
- Teljesen megdöbbenő, újszerű élmény, hogy kíváncsiak a véleményemre;
- Közügygé vált a kérdés.

Második lépésként az interjúk tapasztalatainak összegzésével, az önmagukról készített „gyorsfényképpel” álltunk a falu lakói elé. A lakossági találkozón három fő kérdéskör (pozitívumok – a falu értékei; negatívumok – problémák, megoldási javaslatok) köré csoportosítva mutattuk be az interjúkban felvett információkat. Ezen az összefüggésben a megoldandó feladatokat is rangsoroltattuk.

Az első interjúk tapasztalatai, az első tükrök

Négy témakör szerint összefoglalva az interjúkat a következő kép alakult ki (idézünk a lakossági fórumra összeállított előadás diáiból, interjúrészletekkel kiegészítve):

A település környezetéből és az infrastruktúrájából adódó értékek:

– A természeti táj, a települést körülölelő hegyek, erdők, szép környék, panoráma. Az egészséges, tiszta levegő. A csend és a nyugalom. Barlangok, sziklafalak. A kéktúra útvonal, a bányahegy.

„A szép fekvése említhető, nagyon sok kiránduló érkezik ide, ezzel mindenképpen számolni kell. A bánya felé vezető úton, ahol mindennap közlekedik, rengeteg turistával találkozunk.

A bánya felé vezető útról letérve található az a csodálatos kőszikla-képződmény, amit a sziklamászók kezdnek felfedezni. Francia sziklamászók speciális útkönyvében is szerepelt ez a ritkaság, amit helyben szinte nem is ismernek.” (Interjúrészlet: Á. J.)

– A Malomvölgy és környezete nagy lehetőségeket rejt.

– Tata, Tatabánya közelben, könnyen megközelíthetőek, sok szolgáltatás, munkahelyek. Egy órányira 5–6 város elérhető innen (s onnan is ez a hely).

– Az arányos falusias jelleget és méretet mindenképpen megtartani, csak végiggondolt növekedést ajánlanak. Vannak szép, formás falusi házak, porták. Szép, rendezett közterületek, utcák, járdák, utak stb.

– Kálvária, új játszótér. Utak és járdák jók.

Az emberi és kulturális értékek:

– Becsületes, dolgozó, munkát és családot szerető emberek lakják, szorgalmasak az emberek, jókedvűek, kitarтоak.

– Erős szálakkal kötődnek a településhez, bár ez lazulni is látszik, főként az ifjak körében, mégis vannak, akik szeretik a falut, nem mennének el, értékelik a nyugalmat.

– Az itt élőknél megvan az összetartás, a megbecsülés, a település iránti elköteleződés. Patrióták.

„Akkor érzem jól magam, ha meglátom a Tardos táblát.” (Interjúrészlet: K. N. P.)

– Szlovák értékek ápolása nagyon fontos: szlovák énekek, mondókák könyve.

„Ha a tanulás nyelve nem szlovák, s otthon se használják következetesen, az öregek nyelve marad. Az iskolában, az óvodában a gyerekek már tanulják a szlovákot, de ez a nyelv az »irodalmi szlovák«, amelynek nagyon nagy az eltérése a beszélt szlováktól, ami sok esetben táj-

egységenként is igen eltérő. Így előfordul, hogy a nagymama ijedten hallgatja az unoka tanult szlovákságát, s az unoka is furcsán hallgatja a beszélt szlovákokat. Az unoka teljesítményét senki nem akarja lerombolni, így megcsodálják az iskolai szlovákokat, de válaszolni arra nemigen tudnak.

Most aztán meg annyira a vegyes házasság, hogy követhetetlenek a dolgok. Egyik vejem sváb, az én férjem magyar volt, most az unokám akkor micsoda?" (Interjú-részlet: V. K.)

– Erős, összetartó az egyházközösség, befogadó a közösség.

– Jó a kapcsolat a szomszédokkal, szívesen beszélgetnek egymással az emberek, fiatalok is.

„Közel van a családom, a gyerekeim, itt van eltemetve mindenkim, a temetőben is nagyon jó találkozni, sírgondozás közben jól elbeszélgetünk. [...]

Minden befér az időmbe, anyyira jó itt lenni, nem hiányzik semmi. Haragosom nincs, egészséges vagyok, hála Istennek. Hobbim a hímzés, a horgolás, a gobelin. Lekötöm magam, sokat olvasok, szlovák és magyar lapokat is járatok, felváltva olvasom őket. [...]

A Felsőfaluban lakunk, amíg lesétálok az Óvoda közig, értesülök és értesítek az eseményekről, számon tartanak és számon tartom mindazt, ami érdemes erre." (Interjú-részlet: V. K.)

A falu általános problémái:

– 1600 fő nem tart el egy falut, nőni kellene. Inkább kisgyerekes családokat kellene támogatni az ideköltözésben. Veszélyes is a bővülés, mindenféle népek jönnek, nem ismerik a helyi szokásokat, a kultúráját stb.

– Központ (közös udvaros rész): bár építészeti értéket képvisel, szinte minden tadosinak van valamelyik portával személyes kötődése, mégis fizikailag, emberileg is problémás, csúnyán néz ki, rontja a faluképet, nehéz sorsú családok (városból kiköltöző szegények) vettek ott lakásokat, nehéz eladni, nincs értéke, az önkormányzat nem tudja felvásárolni, turizmusra sem igen alkalmas.

„Egyesek szerint mindenáron ezt a különleges jellegzettséget meg kellene őrizni, fejleszteni, legalább az utcai homlokzatot rendbe hozni. Nagy értéket képvisel a templom körüli 'utcás építkezés' hagyománya, s ennek építészeti öröksége. A falusi turizmus bevezetésének egyik lehetőségét látom benne, annak persze egy sajátos válfaját, amikor nem a falusiak a vendéglátók, hanem a házakat kiejárván tőkésnek, vagy eladva multiknak egyfajta vendégházakként üzemeltethetnek ezek a régi házas ingatlanok. Újfajta vállalati üdülőként, ahol esetleg a befektető a felújítás fejében néhány hétig, hónapig használja az építményt s a kertjét, egyéb időkből az ere-

deti tulajdonos (az önkormányzat) használná azt". (Interjú-részlet: Z. Z.)

Mások szerint le kell rombolni, mert a szegénységre és elhanyagoltságra emlékeztetnek. Sorházként előkerttel új épület-együttest kellene kialakítani. Omladoznak a közös udvaros házak. A régi iskola területe az egyház tulajdonában van, kihasználatlan, állaga romlik.

„A templom környékének ügyét mindenképpen rendezni kellene. Ott közös udvarok vannak, ez a legszegényebb településrész, régen 15–16 család is lakott egy közös udvarban, most öt vagy hat, de az is sok. A földhiány, a minél kisebb szántóföldvesztés miatt jöttek létre ezek a speciális lakó együttesek.

A háború után, aki tehetett s akarta, felköltözött a Felsőfaluba. Szép házat tudott építeni, bőven volt házhely kimérve. Meg lehet nézni, kik maradtak ott, nem maradtak meg a módosok, aki tehetett, eljött onnan.

Nagy gondot jelent, hogy a közös udvarokba Tatabányáról, a Mésztelepről (rossz hírű szegénytelep) százezer forint lelépéssel lecsúszott emberek jöttek a faluba, mert ezért a százezerért itt meg tudták venni a közös udvarok valamely lakását. Ez nagyon megterheli a falut, nem kellene ide ilyen emberek. Az önkormányzatnak kellene felvásárolni ezeket a házakat, hogy ne tudjanak betelepülni ezek az emberek. Jönnek, hozzák az egész nagycsaládjukat, s állnak sorba segélyért. [...]

Leegyszerűbb lenne ledőzerolni, bevetni fűvel, ettől értékesebb lenne a falu. Persze, ha jönne Ráday és a sok tőke, akkor talán lehetne valamit kezdeni, de anélkül? A turizmusnak így nincs realitása, nem fog kiülni a turista a közös udvarba a szemétdomb és a bömbölő zene mellé." (Interjú-részlet: M. M.)

– Falukép: vannak elhanyagolt, leromlott porták. – Stagnálás érzete alakult ki az emberek egy részében: a környezet (Süttő, Vértestolna, Tata stb.) fejlődése mellett úgy érzik, Tardoson nem nagyon változott semmi.

„Fejlett és iparosodott település volt, a savanyú, rossz minőségű talaj miatt soha nem a mezőgazdaság volt a húzóerő, sokkal inkább a tsz melléküzemágai, a bánya, a ktsz, az építőipari vállalkozás adott munkát, jó megélhetést az embereknek. Tatabányáról is átjártak dolgozni, sőt a község fejlettebb volt, mint Tarján. (Ami mára „bezzeg-falu" fejlődött, míg Tardos egy helyben toporog. – Beszűrés tőlem: F. K.)

A tsz-t szétszedték, így a melléküzemágaik is megszűntek, a bánya elveszítette a nagy megrendeléseit (inkább csak viccelődünk azon, hogy a metróépítés hoz-e fellendülést a tardosi márványbányának). A gazdasági visszaesés, a megszerzett magasabb presztízs elvesztése családottságot okoz, rossz a hangulat a faluban, csendes lett, nagyon is csendes. Munkaalkalom még csak adódik,

de sokan ingáznak, vagy vállalkozókként alvállalkozások alvállalkozóiként, lefőlözött haszonért, messze idegenben dolgoznak.” (Interjúrészlet: M. M.)

– Nincs helyben munka, megszűnt a ktsz, a tsz melléküzemágai, különösen a nők számára nincs munka.

„Mert nagy a baj falun: a tsz-ek szétestek. Pedig legendásan működött a tsz, három másik tsz-t vertünk meg minden versenyben, annyi volt a bevétel, alig győztük szétosztani, mindenfelé kirándultattuk a népet ingyen... Volt mészoltó, baromfikeltető, nyúlvághíd stb. A tsz-t szétugrasztották, nincs agronómus, ami gazdaságos nagyban, de kicsiben nem: »diszperzites vödörből nem lehet trágyázni. Fel van szántva a háttár, tántorognak a földön a szar traktorokkal, de a 10 koronás föld futni jó, meg lovagolni. A kisgazdaságoknak nincs támogatás, de ha volna is, nincs a komának kidobni való pénze, tengődik, nem tudja kiadni a pályázatíróknak a pályázat összeállítását, maga meg nem tudja megírni. Nem lehet megtanítani a parasztot – ekora bütykös ujjal fog netezni, szájblögetés után?« De még nem jött az idő, nem adják el a földeket, még tartják. Most minden munkaeerőt kivisznek a faluból, nem ott marad a haszon, eljárnak a Hill-topba. A munkabér nulla, amennyit én is adnék a cselédnek, ne azon hízzon. Dolgos volt ez a nép, sokat dolgoztak, loptak is persze, mind a három vezető tudta. Ott maradt a településen a haszon, az embereknél, a falusiaknál. Most a munkaerejét kiviszi a faluból, és alig hoz valamit vissza.” (Interjúrészlet: Z. Z.)

Az Óvoda ebédlőjében rendezett „falugyűlés” jó hangulatú volt, összefűtőnket reálisnak érzékelték.

A tardosiak a falu problémáit, a megoldandó feladatokat a következőképpen rangsorolták, illetve a következő lehetséges lépéseket látták:

1. Legfontosabb feladat a falu központjának és az itt található közös udvaros házak ügyének a rendezése;

2. Kicsi a falu, intézményei túlméretezettek, egy hajdanvolt pezsgő iparú, fejlődő községre emlékeztetnek. Az 1600 lakosra felvehető fejkvóták nem elegendőek egy ilyen méretű intézményrendszer fenntartására.

Lehetséges lépések:

a) az intézményrendszer lefaragása, kicsinyítése vagy megtartása a jelenlegi szinten;

b) parcellázni, új utcákat nyitni, betelepülőket gyűjteni, növelni a lakosság számát (de érzékelhető volt a félelem a beköltözőktől; a vélemény, hogy jobb lenne, ha megmaradna az „ismerősség” kellemes érzete, ha a falu természetes növekedésével kellene csak számolni).

3. Erősen jelen van a gondolkodásban a stagnálás, a lemaradás érzete.

Ez ellen a lehetséges lépések:

a) fejlesztés minden áron, ipartelepítés (ugyanakkor a már meglévő vállalkozások egybegyűjtésére sincs alkalmas ipari terület);

b) munkahelyteremtés, erre azonban az önkormányzat önmagában képtelen, a szétesett tsz, ktsz már nem szervezhető újra; felmerült a „köves hagyomány” valamilyen integrációja.

Amire biztosan számítani lehet:

– a település méreteihez képest imponáló civil-közösségi-amatőr művészeti jelenlét;

– viszonylagos homogenitás;

– újítási, megújulási szándék.

A lakosság aktivizálása, a megszólítások szervezettebbé tétele

A közösségi aktivizálási folyamat további lépéseként a következő feladatok mutatkoztak:

Külön találkozókon megszólítani az intézményvezetőket, a vállalkozók körét, a fiatalokat, a különféle csoportokat, köröket, közösségeket; az iskolásokat, óvodásokat és talán legnehezebb feladatként a közös udvaros házak lakóit, véleményükkel pontosítani az eddig felmért helyzetképet. E párbeszédnek közben elérni azt, hogy rádőbbenjenek saját felelősségükre, lehetséges saját erőforrásaikra, s fogalmazzák meg, milyen vállalatokra hajlandóak.

A csoportinterjúkra, beszélgetésekre 2008 tavaszán került sor, ezek levezetését és feldolgozását munkacsoportunk vállalta. A helyi szervező munkát és a beszélgetések szereplőinek „megszólítását” igyekeztük a helyiekre bízni.

A munka egyik legszebb pillanata volt, amikor két önkéntes (Dékány Terézia és Tebele Nóra) elvállalta, hogy a legnehezebben kimozdítható közös udvaros házak lakóit rábírja, hogy eljöjjenek közös dolgaikról eszmét cserélni. Többszöri személyes megkeresésük eredményeként a legizgalmasabb beszélgetésre került sor. Évek óta egymással nem beszélő, haragban lévő szomszédok váltottak egymással szót, néha fennhangon, de aztán mégis békében elválva.

A fentiek folytatásaként 2008 tavaszán, aki tudta, az önkormányzattól kölcsönkapott eszközökkel rendbe szedte a portáját, s több konténer szemetet, sítet vittek el a falu központjából. Párbeszéd kezdődött a lakók és az önkormányzat között. A házak felújítására, megmentésére nincs könnyen elővehető forrás, de a rendrakás mellett sikerült azt is elérni, hogy nem szemet hunyva

mennek el a megszólitott tardosiai e házak mellett. A falunapon rendszeresen meghirdetett „dicséretes tardosi porta” verseny keretében azóta a közös udvaros házak kategóriájában is hirdettek győztest.

Más akciók is elindultak. Az egyikben a fiatalok az ifjúsági klub felújítását kezdeményezték, a másik a kisközösségi rádió beindítása volt, harmadikként pedig egy sétány gondolatával kacérkodva a Malom-völgybe vezető patak medrének tisztítását tűzték ki célként.

Az akciókból eddig a rádió beindítása volt a legsikeresebb: az ORTT kisközösségi rádiók pályázatán megnyerték a frekvenciaengedélyt. A rádiós műsor készítésének, a technikai eszközök használatának első fogásait a Kunbányai Civil Kolégium Közösségi Házban háromnapos tréningben tanulták a rádiósok. A Gorba Rádió 2008 decemberében adta első adását. A pályázat elkészítésében, a képzés szervezésében, költségeinek előteremtésében és az adás fizikai beindításában is komoly segítséget nyújtottunk.

Az óvodások rajzpályázatán, az iskolások a „Találjuk ki Tardost!” pályázatán tervezhették a település jövőjét. A feladat nem korlátozódott a két intézmény épületére, azaz az óvodai és tanítási időre; hiszen jobb esetben a gyerekek a szüleikkel, nagyszüleikkel otthon is beszélgettek a dologról. Így ezek az akciók az érintett gyerekek családjait is elérték, közvetve bevonva őket a tervezésről való gondolkodás folyamatába. A pályamunkákat a helyiek a falunapon állították ki.

Területileg tágabb köröket is tematizált ez a közösségi tervezési folyamat. A településen folyó munkákról a tatai kistérség szakmai napján előadásokat tartottunk a környékről érkezők számára. A prezentációk alapján később a Közkincs Kerekasztal megbeszélésen Nagyné Elekes Réka, Tardos művelődési házának vezetője tartott beszámolót.

A tervezett fejlesztési koncepció egyik lehetséges pilléréként 2009 februárjában közvélemény-kutatást is végeztünk a faluban. Ismét az ELTE főiskolás hallgatói járták három napig a települést, 175 főt kérdeztek meg.

Fontos kiemelnünk, hogy itt és az előző évi interjúk kérdéseknél is legalább annyira szolgálták a faluról való gondolkodás, ítéletalkotás, azonosulás folyamatát ezek a kérdezősködések, mint az adatok összegyűjtését. Apropót jelentettek arra, hogy az emberek megfogalmazhassák véleményüket, mérlegeljék, megbeszéljék közvetlen környezetükkel a felmerülő kérdéseket.

A véleménykutatás eredményei

– A tardosiaiak erősen kötődnek a településhez, többségük (80–90%-uk) mind a maguk, mind a gyermekeik jövőjét itt képzelel el. A családon túl a falu fekvése, a nyugodt légkör, a természet gazdagsága, a természethez való közelség alkotják a kötődés legfontosabb elemeit.

– A lakosság önképe összességében pozitív; a megkérdezettek több mint kétharmada kifejezetten együttműködőnek és barátságosnak gondolja a tardosiaiak környező településekhez való viszonyát. Érdemes tehát a falu vezetőinek, illetve véleményformálóinak mind a falu ügyeivel, mind a környező településekkel kapcsolatos megnyilvánulása, kommunikációja során a falu barátságos, együttműködő önképére építeni, ráerősíteni.

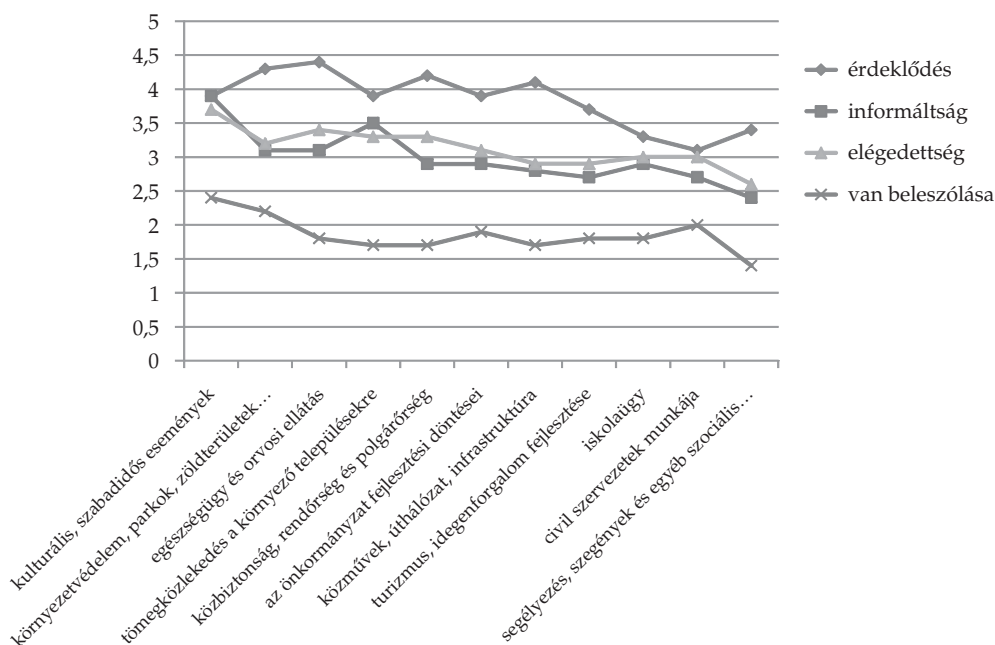
– Összehasonlítva a falu különböző ügyeivel kapcsolatos érdeklődést, informáltságot, elégedettséget és beleszólási lehetőséget (1. ábra), a tardosiaiak túlnyomó többsége az érdeklődését helyezte általában a legmagasabbra, alacsonyabb mértékűnek érzi az informáltságát és az elégedettségét ugyanezekkel a dolgokkal kapcsolatban. Legalacsonyabbra a falu ügyeibe való beleszólás mértékét értékelték. Hogy ennek mi az oka: saját mérsékelt ambíciói vagy a külső korlátok érzete, az nem derül ki egyértelműen a válaszokból, ezért ezt az eredményt kezeljük a legtöbb fenntartással.

– A legtöbb vizsgált kérdéskörrel kapcsolatban közepes a megkérdezettek elégedettsége. Leginkább a kulturális, szabadidős programokkal elégedettek a helyiek; ez a terület kerekítve „jó” átlagosztályzatot kapott. Az informáltság mértékét is közepesre, vagy ennél gyengébbre értékelték, több tájékoztatást várnak a dolgokról, mint amennyit kapnak. Az egészségügyi és orvosi ellátással, a környezetvédelemmel, a zöldterületekkel, a közbiztonsággal, valamint az infrastruktúrával kapcsolatos dolgok váltják ki a legnagyobb érdeklődést. Ezek azok a területek, melyekről okvetlenül több, szélesebb körű tájékoztatást kellene adni a lakosoknak. Mivel mind a helyi rádió, mind a helyi képtűség ismert és népszerű, érdemes ezek szerkesztésénél is figyelembe venni ezeket az igényeket.

– A polgármesteri hivatal munkájával általában elégedettek; az alkalmazottakat kedvesnek, a nyitva tartást megfelelőnek tartják.

– A falubeliek túlnyomó többsége úgy gondolja, hogy a problémák megoldásához leginkább közös dolgaik megbeszélésére, a közösség megerősítésére van szükség. Bár nem szokás Magyarországon az érintetteket, a helyi közösségeket bevonni a tervezésbe, ez a felmérés is megerősíti, hogy fontos

1. ábra Érdeklődés, informáltság, elégedettség illetve a beleszólás mértéke a falu ügyeibe (1-5 osztályzatok átlagértékei)

lenne a választott képviselők, a civil társadalom meghatározott képviselőinek és az intézmények képviselőinek bevonásával tudatos tervezési munkába kezdeni.

– A legtöbb tardosi számára a közösség, az emberi kapcsolatok megerősítése mellett az iskola, illetve az óvoda megléte, valamint a tiszta, rendezett utcák, kertek és a jó bolthálózat is elengedhetetlen feltétele annak, hogy jól érezzék magukat a faluban.

– A lakosság aktivizálására, több önkéntes munkába történő bevonására a legfontosabb módszer a személyes megszólítás lenne – a falu ügyeitől, a civil szférától jelenleg távolmaradók egyharmada ezt hiányolja. Mivel minden közösség életében a személyesség a legfontosabb, érdemes lenne megerősíteni a falu véleményformálóinak, a helyi közösségek kulcsberekének pozícióját, akik tevékenyek és mozgósítani is képesek. Nagyobb feladatvállalásra lenne érdemes bízni őket, s a helyi közösségeket is; egyúttal a bevonásuk további erősítésével több kedvet kellene ébreszteni köreikben a felelősségvállalásra a falu sorsának alakításában.

(A teljes összefoglaló itt olvasható: www.mmikl.hu)

Egy rövid összefoglaló prezentáció keretében bemutattuk a véleménykutatás főbb eredményeit a falubelieknek. S bár később a fejlesztési koncepció javaslataival együtt megküldtük a teljes anyagot az önkormányzatnak, legnagyobb sajnálatunkra végül nem sikerült máig sem részletesen kibeszélni e vállalkozás hozadékát a helybeliekkel, s a helyi honlapra sem tudtuk elhelyezni munkánk összegzését.

A közösségi részvétel erősítését elősegítő folyamat fontos állomása egy Kunbáonyban szervezett bentlakásos tervezési hétvége volt, amelyen a falu véleményformálói vettek részt.

Összefoglaló a Kunbáonyban tartott tréningről

A hétvégi program célja – többéves közös munkánkhoz hasonlóan – a helyi lakosság bevonása volt a település egészségét, jövőjét érintő tervezési folyamatba. A Közösségfejlesztők Egyesülete egy korábbi pályázatában anyagi forrásokat teremtett a tardosiaknak két hétvégi bentlakásos képzésre Kunbáonyban, amelyen a falubelieknek alkalmuk adódhat közös dolgaik alaposabb megtervezésére. Az egyik alkalmat korábban a helyi rádió

indításához való felkészülésre, a másikat a mostani tervezésre használtuk fel. Ezúttal Vercseg Ilona és Péterfi Ferenc voltak a program trénerai, Tardosról 17 fő érkezett.

Első lépésként a megjelentek bemutatták saját településüket, majd másnap ezt folytatva a később érkezettek feladata az volt, hogy adjanak tanácsot azoknak, akik Tardosra költöznek, hogyan tudnának mielőbb megismerkedni és sikeresen beilleszkedni a faluba.

Erre a következő ajánlások fogalmazódtak meg:

- ismerjen meg bennünket;
- keressen meg helyi közösséget, közösségeket;
- nézzen be a kiskocsmákba;
- menjen el helyi programokra;
- üljön le a házak előtti padokon ülők közé;
- a falusi boltban vásároljon;
- hallgassa a helyi Gorba Rádiót.

Ezen kívül, elindulásakor vázlatosan számba vettük azokat a lépéseket, amelyek Tardoson az elmúlt két évben a közösségfejlesztői kezdeményezés kapcsán két fő cél érdekében történtek.

A helyi kisközösségi rádió létrehozása folyamán:

- segítséget kapott a falu a pályázat megírására;
- hétfégi képzésen volt a tardosiai egy csoportja Kunbábonyban, ahol a rádiózási alapismereteket gyakorolták, s elkezdődött a lehetséges rádióműsor tervének összeállítása;
- tanácsadással segítséget kapott az alapítói kör a rádió alapítás konkrét lépéseihez;
- az első adás elindításánál technikai és egyéb segítségnyújtás történt helyben, az új stúdióban.

Sor került a különféle aktivizáló kezdeményezéseink összefoglaló bemutatására, az interjúzásoktól az azokat követő közösségi párbeszéddekig.

Első este még közösen megnéztük és megbeszéltük a *Módszerek* című dokumentumfilmet, amely az óvodás gyerekekkel történő munka keretében mutatja be, milyen tipikus következményei vannak a különféle vezetői magatartásoknak, szerepvállalásoknak.

Második este ellátogattunk a szomszéd faluba, Kunadacsra, ahol egy közösségi tanácsként működő Szakmai Tanácsadó Testület alakult egy éve, amelyben a falu civil szervezeteinek, különféle intézményeinek és az önkormányzatnak a képviselői rendszeres párbeszédet folytatnak és egyeztetnek a község lakóit és közösségeit érintő aktuális kérdésekről.

A fennmaradó teljes időben a *Jövőműhely* elnevezésű közösségi tervezési módszerrel dolgoztunk, amely három szakaszból áll.

A *kritikai szakaszban* a résztvevők egyéni munkával a legfontosabb problémákat, akadályokat gyűjtik össze, amelyek a falu fejlődését gátolják, nehezítik. Ezeket pontosítjuk, csoportosítjuk, majd a résztvevők rangsorolják a számba vett sokféle akadályt. Az így kialakult sorrend a következő:

1. az itt élők hozzáállása (közöny, a kompromisszumkészség hiánya);
2. a közösségi párbeszéd hiánya (itt a falu egészének közösségét értettük);
3. gazdasági okok, pénzhiány;
4. az elismerés hiánya és más külső nehézségek.

Egyidejűleg a legfontosabb értékeket is számba vették a résztvevők:

- a falu függetlensége (munkahelyi termelés és szolgáltatás, valamint az energia tekintetében);
- összetartás;
- hagyományörzés (falusias arculat tekintetében, nevelésben, oktatásban);
- környezettudatosság, természetvédelem;
- fiatalok megtartása;
- identitás – gyökerek: tudjuk-e kik vagyunk;
- nyitás kifelé.

A *fantázia szakaszban* három kiscsoportban dolgoztak a résztvevők. Feladatuk az volt, hogy tegyék félre a mai korlátokat, pénzügyi vagy egyéb gátlónak tűnő feltételeket, s kreatívan próbáljanak megálmodni egy lehetséges jövőképet: milyennek szeretnék Tardost 10–15 év múlva elképzelni?

Itt három vízió, terv készült, amelyet utána alaposan be is mutattak az egyes csoportok a teljes plénum előtt. Gyakran használjuk közösségfejlesztőként ezt a módszert, de elmondhatjuk, hogy ez esetben három különösen színvonalas és felelősen megfogalmazott programot állítottak össze az egyes csoportok. (Ezek a remek tervek ott Kunbábonyban rajzokkal, vizuálisan lettek megjelenítve, Nagyné Elekes Réka készített is róluk fotókat, amelyek a részletek felidézésére, a továbbgondoláshoz segítséget jelenthetnek.) Az is nyilvánvalóvá vált, hogy valójában nem rugaszkodtak el szélsőségesen a valóságtól, s hogy ezek a fantázia-programok egyáltalán nem megvalósíthatatlanok, ha a benne résztvevők – és a falu lakói – valóban akarják és mindent megtesznek érte.

Végül a *Jövőműhely* harmadik lépése, a *megvalósítás szakasza* következett. Ebben a fázisban a résztvevők bármelyik csoport víziójának szánt tervéből kiválaszthattak egy-két konkrét megfogalmazott ötletet, célt, és annak megvalósítására kellett megint kiscsoportokban a projektet részletesebben kidolgozni.

Ehhez szempontokat is kaptak a csapatok, megválaszolando kérdések formájában: Miért ezt választották?; Mit szeretnének vele elérni?; Mit kell tennünk ehhez, kikkel (milyen belső és külső együttműködőkkel) kell összefogniuk?; Milyen (külső és belső) támogatásra van szükség?; Mennyi idő kell a megvalósításhoz?; Ki, minek a kidolgozásáért vállal felelősséget ebben a folyamatban?

Voltak a különböző csoportokban olyanok, akik párhuzamosan hasonló terveken dolgoztak – ez a továbbiakban szélesebb összefogáshoz is vezethet.

A született tervek címszavakban:

1. csoport:

- Pincesor megújítása, rendezése;
- Civil színház létrejöttének segítése;
- Családi napközi indítása a faluban.

2. csoport:

- Malomvölgyi tó környezetének továbbfejlesztése;
- Az önkormányzat vendégházának (főként annak környezetének) fejlesztése;
- Erdei tornapálya megújítása, fejlesztése.

3. csoport:

- Malomvölgyi tó fejlesztése;
- Falumúzeum – kultúra fejlesztése (bánya – és Gerecse Múzeum létesítése ugyanott);
- A bánya visszaszerzése és újrahasznosítása.

Szűk lett az idő – mindig szűk – a részletek egyeztetésére és kimunkálására, felmerült a résztvevőkben a folytatás, a továbblépés szükségessége. Nyilvánvalóvá vált, hogy ez saját egyeztetést, további párbeszédet, összefogást és kitartó munkát igényel. Úgy nyilatkoztak a munkában közreműködők, hogy szívesen vállalják ezt otthon.

Felmerült, hogy a külső, segítő szakemberek – mintegy tükröként a belül lévőknek – segíthetik ezt Tardoson is. Hogy jó lenne, ha mi, fejlesztő szakemberek elmennénk a faluba, végigjárnánk a szoba került helyszíneket, összehívnának még néhány otthon maradt, de a közösség számára fontos további embert, és akkor a következő lépéseket konkrétan elhatározhatná a közösség.

„Ha szükséges, ha hívtok és összejön a csapat, mi megtaláljuk a módját az odautazásnak.”

Összefoglalva

A Tardoson két évig zajló közösségi aktivizálási folyamat fő célja volt a helyiek minél szélesebb körének a mozgósítása, bevonása a falu jövőjéről szóló tervezési folyamatba. Sokféle módon igyekeztünk olyan helyzetet teremteni, hogy megértsék a helyiek a saját szerepüket, és ráébredjenek saját

erőforrásaikra. Ez segíthet abban, hogy cselekvővé váljanak, bekapcsolódjanak egy korábban nem megszokott szerepet vállalva a saját közös jövőjük alakításába.

Sokféle – főként falun belüli – oka volt annak, hogy ez a munkafolyamat Tardoson eléggé szakadozott volt. Több kisebb projekt keretében végül is a következő konkrét lépések történtek az eltel két év során:

a) Beszélgetéseket, interjúkat készítettek a Művelődési Intézet munkatársai a falu kb. 20 számottevő személyiségével, majd további szélesebb körben készültek interjúk, az ELTE Főiskolai hallgatóinak egy csoportja közreműködésével. Összesen 70-nél több interjú készült.

b) A közösségi beszélgetések tapasztalataiból készült összefoglalást visszajuttattuk a helyieknek (a megkeresettekkel: helyi vállalkozókkal, civil szervezetek képviselőivel, fiatalokkal, intézmények vezetőivel, a „közös udvaros házak” lakóival nyilvános beszélgetés folyt).

c) Tardosi gyerekek az óvodában rajzoltak, az iskolában fogalmazásokat készítettek arról, milyen falut szeretnének. E művek kiállítására a falunapon került sor.

d) Elindult a helyi Gorba rádió (pályázatírás, elméleti és technikai segítségnyújtás az MMIKL részéről).

e) Kistérségi találkozón mutattuk be a közös tervezési folyamatot a kistérség településeiről érkezett polgármestereknek, vendégeknek.

f) Életrajzi interjúkat készítettünk a „közös udvaros házakban” élő idősebb emberekkel.

g) Kérdőíves vélemény kutatás készült 175 fő megkeresésével az ELTE főiskolásainak és az MMI munkatársainak közreműködésével a tervezés segítségére. Ebből írásos összefoglaló született, s a tapasztalatok egy részének bemutatására vetítéses találkozón került sor 2009 őszén a tardosi Könyvtárban.

h) Közösségi tervezést elősegítő képzési tréninget szerveztünk Kunbányban a tardosiaknak.

Végül az összegezhető tapasztalatok alapján egy javaslati anyagot készítettünk, amely a község önkormányzatának megújított településfejlesztési koncepcióját segítheti. Befejezésül ennek két fejezetét idézzük.

Tardos jövőbeli szerepe

A népesség várható alakulásáról összefoglalóan elmondható, hogy a jelenlegi lakosságszám 1667, ami a fiatalok elvándorlása ellenére állandónak tekinthető. Ez a beköltözők jelentékeny számának

köszönhető. Főként Tatabányáról és a fővárosból költöznek ki a nyugalomra vágyók, természetet közeleli életeret keresők. Tartósan reális célja lehet a falunak, hogy – éppen vonzó természeti és jó közlekedési adottságai miatt – a következő évtizedben a fiatalokat itt tartsa, illetve az elszármazottak egy részének visszatérését előmozdítsa.

Tardos befogadó, növekedésre képes község. A lakossági akarat függvényében sor kerülhet új telkek kimérésére vagy ipari területek lehatárolására. A növekedés feltételeiként és korlátaiként a következő szempontok fogalmazódtak meg:

- 1600 fő nem tart el egy falut, nőni kellene, de nem szabad városiasodni.

- Sokkal nagyobbak, mint 2000 fős falu nem kellene lenni.

- Inkább kisgyerekes családokat kellene támogatni az ideköltözésben.

- Veszélyes is a bővülés, „mindenféle népek jönnek”, nem ismerik a helyi szokásokat, a kultúrát. Hogyan fognak beilleszkedni? Milyen változtatásokra kényszerül az átalakulás során az eredeti lakosság?

A társadalmi folyamatok kezelését célzó elképzelések

A helyi komfortérzet vizsgálatánál a helyi közösség megerősítése került az első helyre: az egymásra figyelés, a jó szomszédi viszony kapta a legmagasabb értékelést.

Alapszükségletnek, többnyire fejlesztésre szoruló szükségletnek tartják a falubelieket ezeket. Már csak az a kérdés merül fel óhatatlanul a közösségfejlesztő szakemberben, hogy ha mindenki vágyik rá, miért nem valósul meg ez a szándék. Tán mindenki a másikkra vár, hogy megtegye az első lépést? Talán épp a közös gondolkodás, a közös tervezés segítheti ezt a folyamatot?

A lakosságnak a szociális ügyek iránti csekély érdeklődése kapcsán lehetséges okként említhetjük a szolidaritás alacsony szintjét. Különösen fontosak az információk mennyisége és az érdeklődés szintje közötti összefüggések: talán emelni lehetne a társadalmi érzékenységet a kibeszélés, a problémák felszínre hozásán keresztül. Ezt a tételt igazolni látszik, hogy a közös udvarok problémáinak kibeszélése, az ott élők és az önkormányzat érdekeinek egyeztetése igen pozitív kicsengésű és eredményes volt az elmúlt évben.

Összehasonlítva a falu különböző ügyeivel kapcsolatos érdeklődést, informáltságot, elégedettséget és beleszólási lehetőséget, a falu adottságainak felmérésénél a tardosiak túlnyomó többsége a maga személyes érdeklődését helyezte által-

ban a legmagasabbra, alacsonyabb mértékűnek érezte az informáltságot és az elégedettséget ugyanezekkel a dolgokkal kapcsolatosan. Legalacsonyabbra pedig a falu ügyeibe való beleszólás mértékét értékelték. Ennek számos oka lehet: az érintettek mérsékelt ambíciója vagy a külső korlátok érzete – az nem derült ki egyértelműen a válaszokból, melyik a döntő ok. Az informáltság mértékét is közepesre, vagy ennél gyengébbre értékelték, több tájékoztatást várnak a dolgokról, mint amennyit kapnak. Az egészségügyi és orvosi ellátással, a környezetvédelemmel, a zöldterületekkel, a közbiztonsággal, valamint az infrastruktúrával kapcsolatos kérdések váltják ki a legnagyobb érdeklődést. Ezek azok a területek, melyekről okvetlenül több, szélesebb körű tájékoztatást kellene adni a lakosoknak. Mivel mind a helyi rádió, mind a helyi honlap, a kábel TV, az esetenként megjelenő újság ismert és népszerű, érdemes ezek szerkesztésénél is figyelembe venni a fenti igényeket.

Általános tapasztalat, hogy Tardos lakói milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak életerük fizikai/építészeti adottságainak és a társadalmi szokásoknak. Az identitás, a gyökerek, a hagyományörzés és -teremtés (főként a szlovák nemzetiségi kötődések) gyengülő, de mégis megőrzendő értékei a közösségnek. Erős az egyházi értékek jelenléte is. Ugyanakkor megfigyelhető ezeknek a mindenki által elismert értékeknek az erodálódása is. A helyi fejlesztésnek egyszerre kellene ezeket a humán értékeket respektálnia és megerősítenie, és ugyanakkor megteremtenie a mai szükségletek kielégítését lehetővé tevő korszerű feltételeket.

A környezet alakításának legfontosabb irányelvei

A természet értékeinek óvása, a falu jellegének őrzése elsődleges érdek. Kiemelkedően magas a tardosiak érdeklődése a természeti környezettel kapcsolatos ügyek iránt. Ez a falu egyik legnagyobb erőssége, és ebből eredően legnagyobb lehetséges közösségi erőforrása is.

Az épített környezet tekintetében igen fontos a falu karakterét jelentő régi épületek és emlékek szerepének megőrzése, az identitást segítő építészeti hagyományok megtartása, miközben elsőrendű feladat az újonnan készülő házaknak, épületeknek a faluképbe való beillesztése is. A faluközpont településszerkezeti és építészeti megújítása mellett továbbra is a korábbi fejlesztési koncepcióban már hangsúlyozott közparkok és közterek rendezése látszik elsődlegesen fontosnak.

Infrastrukturális és szolgáltatási ellátások fejlesztése

A fejlődés meghatározó adottsága – az infrastrukturális és a szolgáltatási adottságok tekintetében is – a település földrajzi helyzete, elérhetősége. Tardos Tatától 12, Tatabányától 25, Komáromtól 32 km-re helyezkedik el. De ha a szélesebb beágyazottságot vesszük: Győrtől 70, Budapesttől 52, Bécstől 130, Pozsonytól 140 km-re fekszik – tehát sokfelé és sokfelől építhet kapcsolatokat.

A településen belüli infrastruktúra tekintetében a legtöbb tardosi számára a közösség, az emberi kapcsolatok megerősítése mellett az iskola illetve az óvoda megléte, valamint a tiszta, rendezett utcák, kertek és a jó bolthálózat is elengedhetetlen feltétele annak, hogy jól érezzék magukat a faluban.

Helyi gazdaság fejlesztésére vonatkozó közösségi elképzelések

A településfejlesztési koncepciót előkészítő feltárásban felvetődött a kérdés, hogy „Milyen módon kellene előteremteni a falu számára a pénzügyi forrásokat, ha a falu pénze elfogy?”

A kívülről elvárt támogatás és a saját belső erőforrások sorrendjét illetően megoszlottak a vélemények. A legadekvátabb megoldást az Európa Unió pályázati forrásban látják a hiány pótlására – első helyen ez kapott kiemelkedően magas, 78%-os szavazatot.

Nem megnyugtató, hogy a gazdaság fejlesztésével, fejlődésével kapcsolatos felelősséget a tardosiak településüktől jó távolra, még csak nem is az ország kormányára, hanem az EU-ra teátálják rá. A második leggyakoribb válasz – az előző aránynak a fele – az intézmények átszervezésében látja a megoldást, akár a létszámcsökkentést is bekalkulálva. A kutatásból az derül ki, hogy az eladósodást és a helyi adók növelését egyértelműen nem támogatnák a tardosiak.

A fejlesztés során prioritást élvező célkitűzések összefoglalása

A prioritások kijelölésénél annak a megállapításával kezdjük, hogy Tardos korlátozott mozgástérrel rendelkezik, ha a fejlesztése kapcsán kizárólag a (később részletezeten egyáltalán nem kevés) saját erőforrásaira épít. (Ennél csak az lenne nagyobb felelőtlenség, ha nem építene rá, ha nem csatornázná be a fejlesztési programba.)

A harmadik külső erőforrás a szűkebb és tágabb környezettel való összefogásból, együttműködésből származik. Itt kevésbé a régió és a megye, inkább a kistérség, a mikrorégióban működő önkormányzatok, szervezetek, közösségek

jöhetnek számításba. Már jelenleg is ilyen kooperáció az általános iskola fenntartása és működtetése tagiskolai formában. A faluban készített kérdőíves kutatás azt mutatta, hogy a közvetlen szomszédokkal az alkalmi rivalizálás mellett jó esélye lehet olyan összefogások kialakításának, amelyekben a települések egymással kölcsönös alárendelődésre képesek (az együttműködést formálisan azok önkormányzatainak kellene márkánsan képviselniük).

Nagy biztonsággal megjósolható, hogy közép- és hosszútávon Tardos kiemelkedő természeti és környezeti adottságai jelentősen fel fognak értékelődni, vonzóak lesznek a külső erőforrások működtetői számára. Annak érdekében, hogy e megkeresések, felajánlások (kísértések) alkalmával jó esélyekkel tudjon tárgyalni a település, *első számú prioritásnak azt tartjuk, hogy Tardos saját keretein belül tisztázza a település érdekeit, céljait, tehát hogy világosan megfogalmazza az itt élők által is támogatott programját.* Így tudna biztos alapokkal együttműködési tárgyalásokat folytatni akár a kistérségen belüli potenciális partnereivel, akár a megjelenő külső befektetői és más érdekcsoportokkal.

Ebben az esetben azt a benyomást lenne képes kelteni a külső partnerek szemében, hogy van határozott jövőképe, célja, s tudatosan ehhez fellogat a lehetséges partnerek között, nem pedig a valogat a lehetséges partnerek alakítják az ő policyját. Igaz, a tudatos, határozott szándékok és feltételek megfogalmazása egyfelől kényelmetlenül is érintheti a lehetséges partnereket, hiszen nagyjából kész feltételekkel találják magukat szembe; másfelől viszont imponáló is lehet, hiszen azt az üzenetet hordozza, hogy az itteni akaratok kiszámíthatóak, kalkulálhatóak – azaz biztonságot, stabil feltételeket, garanciákat kínálnak a befektetni szándékozók számára. Ez pedig a külső partner esetleges kockázatát látványosan csökkentheti. *Egy ilyen viszony lehet a biztosítéka annak, hogy nem alárendelt, hanem egyenrangú, kölcsönösséget feltételező partneri kapcsolatok jellemezzék ezt a kis falut a külvilággal kiépítendő együttműködéseiben.*

A település központjának rendezése – s ezzel egyidejűleg néhány szomszédági alközpont kijelölése és megerősítése a második prioritás.

A korábban részletezett sajátos épületi karéj (a „közös udvaros házak”), az építészetiileg is meghatározó templom és környezete; a központban lévő kereskedelmi szolgáltató intézmények, a polgármesteri hivatal, az iskola épülete és az óvoda épületében kialakuló intézmény-együttes egyszerre kínálja építészetiileg és funkcionálisan, hogy egy

kissé elnyújtott, de vizuálisan mégis harmóniát sugárzó települési központot alakítson ki a falu.

Ugyanakkor a településszerkezetet megvizsgálva jól látható, hogy több szomszédási egység formálódott a távolabbi és a közeli történelem során: az építések és az úthálózati adottságok révén legalább 5–6 kisebb alközpont tudatos kialakítását érdemes megfontolni a településfejlesztési koncepcióban. Ilyen például a Szent Flórián utca és a Templom tér által kettévágott településrész két oldala, a Rózsadombnak nevezett szomszédtság, a Rákóczi Ferenc utcától délre található falurész, továbbá a Kossuth Lajos utca keleti oldala – ami a falu új lakónegyede. Ezekben a helyeken szükséges számba venni, hogyan lehetne az érdekek és a fejlesztések szinkronizálásával elérni, hogy az ellátási és közösségi részfunkciók – legalább részben – közvetlenül helyközelben is megvalósulhassanak.

A településrendezési adottságokhoz tartozik még, hogy kialakításra került egy ipari parkövezet, azaz a Tardosra való letelepüléshez szervezett területet, nyitott utat ezzel a falu. Ez a prioritás együttesen tartalmazza a községkép egészének további javítását az utcák, közterületek esztétikusabbá és komfortosabbá tételével. De biztosítja a társadalmi, kulturális és épített örökség értékeinek további védelmét is.

A falu intézményrendszere a korábban hangsúlyos bányászat központi szerepe miatt a mostani adottságokhoz képest jelentősen túlméretezett, nem fenntartható. Miközben ez nyilván komoly belső érdekeket sért, mégis *kikerülhetetlen a teljes intézményi rendszer átstrukturálása, a mai és a várható jövőbeni viszonyokhoz illesztése*. Ez a folyamat nem pusztán a méretek csökkentését, a leépítést kell jelentse, hanem a szükséges új funkciók megtalálását, mások összeillesztését is. Ennek a már megindult folyamatnak a körültekintő irányítása, megtervezése a *harmadik prioritás*.

A lakosság kétharmada pozitív jövőképpel rendelkezik a település jövőjét, fejlődését tekintve. A Tardoson lezajlott kutatás során készült felmérés adatsora határozottan azt támasztja alá, hogy érdemes a lakosság többségének pozitív véleményét, jövőbe vetett bizalmát kihasználni, illetve erősíteni a faluval történő kommunikáció során.

A falubeliek túlnyomó többsége úgy gondolja, hogy *a problémák megoldásához leginkább a közös dolgok megbeszélésére*, s így a közösség belső megerősítésére van szükség. Ezt tartjuk a fejlesztési koncepció *negyedik prioritásának*. Bár nem szokás Magyarországon az érintetteket, a helyi közösségeket bevonni a tervezésbe, mégis fontos lenne a

civil társadalom meghatározott képviselőinek és az intézmények képviselőinek bevonásával tudatos tervezési munkába kezdeni – s ezt mint tartós folyamatot állandósítani.

A településen belüli kommunikáció további fejlesztésére számtalan jelenleg is működő gyakorlat, fórum, technikai eszköz is rendelkezésre áll: a kábel TV élő közvetítései, a képújság, a kisközösségi rádió, az időnként megjelenő nyomtatott hírlevél és a falu internetes honlapja is ezt szolgálja. Fontos volna az interaktivitás fejlesztése, a belső kommunikáció élénkítése, amit e faluban elősegíthet az átlagoshoz képest igen sok önálló kisközösség, egyesület, kör is. A *lakosság aktivizálására*, több önkéntes munkába történő bevonására a modern technikai eszközök mellett a *legfontosabb módszer a személyes megszólítás* – a falu ügyeitől, a civil szférától jelenleg távolmaradók egyharmada ezt a közvetlenséget hiányolja. Mivel minden közösség életében a személyesség a legfontosabb, érdemes lenne további megerősítést adni a falu véleményformálóinak, a helyi közösségek kulcsembereinek, akik tevékenyek és mozgósítani is képesek. Nagyobb feladatvállalásra lenne érdemes bízhatni őket (eddiggi munkájuk, érdemeik méltó elismerése ennek az egyik leginkább bevált módszere), s a helyi közösségeket is.

Jól szolgálhatná ezt a prioritást egy újfajta *részvételi demokrácia projekt kimunkálása*. Néhány település példája alapján olyan közvetlenebb és személyesebb képviseleti rendszer felépítését tartjuk megvalósíthatónak, amely a település egészét érintő kérdésekben folyamatos tanácskozási és kezdeményezési csatornát jelenthet. A meglévő civil szervezetek képviseleti rendszere mellett ezt szolgálhatná például az utcafelelősök megválasztása, felkészítése, akikből egy konzultációs testület: *helyi közösségi tanács*, állampolgári bizottság, magisztrátus vagy hasonló jellegű szerveződés alakulhatna. A falut egészében érintő ügyekben ez a szerveződés rendszeresen kialakíthatná álláspontját; ha szükséges és lehetséges, megfogalmazhatná vállalásait, és felkínálhatná azokat végső döntésre ajánlatként a képviselőtestületnek. Egy ilyen rendszer a beleszólás kiszélesítése mellett egyidejűleg *a felelősségvállalás, a részvétel kiteljesedését is jelenthetné* (miközben persze nem kérdőjelezné meg a választott önkormányzati testület legitimitását sem).

Ötödik prioritásnak – nem feltétlenül ebben a fontossági sorrendben – *a fiatalok helyzetének javítását, a közügyek iránti érzékenyebb tételét* tekintjük. Mindezek előtt az általános iskolások helyben tartását, az ezzel a korosztállyal kapcsolatos felelősség vállalását kell kiemelnünk. Ez nem csak az intézmény itt

tartását jelenti, de ennek a korosztálynak az oktatáson kívüli szabadidős tevékenységét, közösségi kapcsolatait helyben támogató közpolitika megerősítését is a demokráciára nevelés és az identitás kialakítása érdekében.

Különösen vonatkoznak ez utóbbi szerepvállalások a középiskolába, majd a felsőfokú oktatásba bekerülő falubeli fiatalokra. Határozott lépésekre van szükség annak érdekében, hogy meghallják a hívó szót, és bekapcsolódjanak a helyi közügyekbe, folyamatosan megkapva ehhez a felelősségvállaláshoz a lehetőséget, a megerősítést és a támogatást.

A munkahelyteremtés, a foglalkoztatás fejlesztésében önmagában pillanatnyilag kevés közvetlen esélyét látjuk a településnek és a helyi önkormányzatnak. Inkább a kistérségi környezetben mások által kezdeményezett foglalkoztatási programokhoz kellene keresni valamilyen típusú csatlakozás, hozzájárulás lehetőségét. De a fenti prioritások jelentős része olyan közeget, társadalmi viszonyokat és támogató környezetet jelenthetnek a település számára, amelyek meggyőződésünk szerint mindenképpen a foglalkoztathatóság feltételeinek javulását eredményezik.

A korai és radikális nehitása az avantgarddal; a hagyomány klasszicizálása; a "hagyomány" hatalma; zene, líra és világkép mint a klasszicizmus alapja; az ontály ontológiai reprezentativitása, mint a világtörténelmi szereplőiség nélkül orvokellen feltétele; iktiszerlet a marxizmus/ freudizmus dualizmus leküzdésére; a politikai megfigyelés; szívesen félreírásról vagy perszonáliáról: Sarló és Kalapács, na. "ontályöntőre" jól működik. Majakovnikij, Brecht, Eluard, Aragon, Lorca(?); JA - Jenevye(?)

Fejlődés teljén a gép színt elgőzölög (189)
Fejlődés teljén az is elgőzölög.
A ki fejlődés próza vagos.
Erezt utalón amúgy az elhatalmasítás.

20. v. 36.
Amstschimmel